

MAMLAKATIMIZDA SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN ISHLAB CHIQLILGAN TAKLIFLAR

i.f.d., dots. Normurzayev Umid

Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasi

ORCID: 0009-0001-0130-8766

umid.normurzayev@soliq.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada mamlakatda soliq sohalarida ko'p yillardan buyon soliq ma'murchiligini takomillashtirish bo'yicha rivojlantirish sarhisobi, biznes doiralarning ishonchini yanada mustahkamlashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlarni takomillashtirishda hududlararo soliq inspeksiyasining o'rni va ahamiyati yoritilgan. O'zbekiston soliq tizimida amalga oshirilayotgan ayrim muhim islohotlar o'rganilib, xorij tajribasi, mamlakatimizda uni qo'llash bo'yicha ilmiy-amaliy xulosa va takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: soliq siyosati, soliq tushumlari, tahlika-tahlil, xavflar, samaradorlik, raqamli platforma, usullar va vositalar, tahlil, optimallashtirish, soliq imtiyozlari, soliq stavkasi.

РАЗРАБОТАНЫ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ В НАШЕЙ СТРАНЕ

д.э.н., доц. Нормурзаев Умид

*Межрегиональная государственная налоговая
инспекция по крупным налогоплательщикам*

Аннотация. В статье подведены итоги многолетнего прогресса страны в совершенствовании налогового администрирования в налоговой сфере, подчеркнуты роль и значение межрегиональной налоговой инспекции в совершенствовании масштабных реформ, направленных на дальнейшее укрепление доверия деловых кругов. Изучены некоторые важные реформы, реализуемые в налоговой системе Узбекистана, разработаны научно-практические выводы и предложения на основе зарубежного опыта и его применения в нашей стране.

Ключевые слова: налоговая политика, налоговые поступления, анализ, риски, эффективность, цифровая платформа, методы и инструменты, анализ, оптимизация, налоговые льготы, налоговая ставка.

PROPOSALS DEVELOPED ON IMPROVING TAX ADMINISTRATION IN OUR COUNTRY

DSc, assoc. prof. Normurzayev Umid

Interregional State Tax Inspectorate for Large Taxpayers

Abstract. The article summarizes the country's long-term progress in improving tax administration in the tax sphere, emphasizes the role and importance of the interregional tax inspectorate in improving large-scale reforms aimed at further strengthening the trust of business circles. Some important reforms implemented in the tax system of Uzbekistan have been studied, scientific and practical conclusions and proposals have been developed based on foreign experience and its application in our country.

Keywords: tax policy, tax revenues, analysis, risks, efficiency, digital platform, methods and tools, analysis, optimization, tax incentives, tax rate.

Kirish.

O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichida yangi mazmundagi strategik maqsadlarni belgilab beruvchi soliq siyosatini shakllantirish va amalga oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Soliq to'lovchilar faoliyatini rag'batlantirish, soliq yukini kamaytirib borish, adolatli soliq tamoyillariga asoslangan soliq tizimini yanada rivojlantirib borish yo'nalishida sezilarli islohotlar amalga oshirish bu boradagi muhim vazifalardan hisoblanadi. Shu bilan birga bunday soliq siyosatining samaradorligini ta'minlashda, hali o'z yechimini kutayotgan ilmiy-amaliy muammolar ham mavjud.

Adabiyotlar sharhi.

G'arb iqtisodchilari "S.Fisher, R.Dornbush va R.Shmalenzilarning fikricha, soliq siyosati mustaqil tushuncha hisoblanmaydi. Ular soliq siyosati tushunchasiga fiskal siyosat tushunchasi orqali yondoshadilar. Fiskal siyosat esa davlatning o'z daromadlari va xarajatlari bo'yicha qaror qabul qilishi bo'lib hisoblanadi" (Жӱпаев, Сафаров, 2005) - deb ta'kidlashadi.

Aronov, Kashinlar (2007) esa "maksimal soliq siyosatining mazmunini soliq siyosatining asosiy strategiyasi sifatida qaraydi, ya'ni, ularning fikricha, soliqlar sonini oshirish, soliq stavkalarini oshirish, soliq imtiyozlarini kamaytirish soliq siyosatining strategik maqsadlari sifatida qabul qilinishi mumkin" ta'riflaydi.

Mayburov (2007) "soliq islohoti soliq tizimini tubdan o'zgartirishni davlat soliq siyosatining yangi mazmuniga moslashtirish" deb ta'kidlaydi.

Dementeva (1689) soliq siyosatini davlat iqtisodiy siyosatining in'ikosi ekanligini, u mustaqil ahamiyatga egaligi va soliqlarning ilmiy nazariyasiga asoslanishi lozimligini ta'kidlaydi. "Amalga oshirilayotgan soliq siyosatining natijalari ko'p jihatdan davlat o'z iqtisodiy siyosatiga qanday tuzatishlar kiritishga majbur ekanligini, soliq tizimini qanday qurish kerakligini belgilaydi".

Karp (2001) Soliq siyosati davlatning o'rta va uzoq muddatli istiqboldagi umumiy moliyaviy siyosatining tarkibiy qismi bo'lib, soliq sohasidagi davlat faoliyati konsepsiyasi, soliq mexanizmi, soliq tizimini boshqarish kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi.

Sitnikovanning (2012) fikricha, "konsolidatsiyalashgan soliq to'lovchilar guruhiga kiritishda aktivlarini tan olish yoki maxsus qayta baholash zarur, guruhga kirishdan oldin korxonaning zararlarini o'tkazish tartibi ishlab chiqilishi lozim, konsolidatsiyalashgan soliq to'lovchining moliyaviy-xo'jalik faoliyatining bir xil qiymatga ega bo'lgan sub'ekt sifatida xalqaro e'tirof etilishiga alohida e'tibor qaratilishi lozim".

Darkina (2019) yirik soliq to'lovchilarning xususiyatlari sifatida to'xtalib, "yirik soliq to'lovchilarga quyidagi xususiyatlar xosdir: katta pul oqimi, keng ko'lamlı hujjatlar aylanmasi, soddalashtirilgan tizim bo'yicha soliqqa tortiladigan turli tarkibiy bo'linmalarning integratsiyasidan foydalanish, mamlakat ichida ham, chet elda ham turli firmalar bilan hamkorlik mavjudligidir".

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Soliq organlarini raqamlashtirish jarayonlarini izchil davom ettirish orqali soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish sifatini yanada yaxshilash hamda soliq ma'muriyatchiligini yangi bosqichga olib chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Bugungi kunda soliq ma'muriyatchiligini yanada takomillashtirish orqali soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash, soliq solishning adolatlilik prinsipini ta'minlash, raqamlashtirish va innovatsion yechimlar orqali soliq xatarlarini boshqarish tizimi sifatini oshirish hamda soliq to'lovchilarga moliyaviy va ma'muriy yukni kamaytirish. O'zbekiston Respublikasiga navbatdagi tashrifi davomida soliq ma'muriyatchiligi sohasida olib borilgan islohotlar yuqori baholaganligi, jumladan, raqamlashtirish va soliq tushumlarining o'sish darajasi e'tirof etilgan holda, iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar hisobiga soliq ma'muriyatchiligida yangi instrumentlarni joriy etish zarurligi dolzarb hisoblanadi.

Shuningdek, soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Bunda asosiy e'tiborni soliq majburiyatlarini bajarishning proaktiv tartibini joriy etish. Unga muvofiq:

(a) yuridik shaxslardan olinadigan mol-mul solig'i, yer solig'i hamda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i va ijtimoiy soliq bo'yicha soliq hisobotlarini shakllantirish vazifasi soliq organlariga o'tkaziladi va ushbu majburiyat soliq to'lovchilardan bekor qilinadi. Bunda:

yuridik shaxslardan olinadigan mol-mul solig'i va yer solig'i bo'yicha avtomat tarzda shakllantirilgan soliq hisobotlari soliq to'lovchining shaxsiy kabinetiga yuboriladi;

soliq to'lovchiga shakllantirilgan hisobotlarga yuborilgan kundan e'tiboran 5 kun ichida tuzatish kiritish huquqi beriladi;

ushbu muddat ichida tuzatish kiritilmasligi soliq to'lovchining soliq organlari tomonidan shakllantirilgan hisobotga roziligini bildiradi.

(b) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i va ijtimoiy soliq bo'yicha hisobotlar – soliq to'lovchining shaxsiy kabinetidagi interaktiv xizmatga kiritilgan hisoblangan ish haqi va boshqa daromadlar, imtiyozlar va boshqa ma'lumotlar asosida soliq organlari tomonidan avtomat tarzda shakllantiriladi.

(v) soliq organlari tomonidan shakllantirilgan soliq hisobotlariga soliq to'lovchi tomonidan zarur tuzatishlarni kiritish va aniqlashtirilgan soliq hisobotini taqdim etish huquqi saqlab qolinadi.

Xalqaro valyuta jamg'armasi ekspertlari bilan birgalikda ishlab chiqilgan tovarlarni aynan bitta yetkazib berish zanjiri bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'i summasini hisobga olishda elektron hisobvara-q-fakturalarni xavf darajasiga qarab real vaqt rejimida avtomatlashtirilgan tarzda tahlil bunda yuqori xavf darajasiga ega elektron hisobvara-q-fakturalarning ulushi hisobot davrida rasmiylashtirilgan jami elektron hisobvara-q-fakturalar sonining 10 foizidan oshmasligi lozim hamda mazkur elektron hisobvara-q-fakturalar bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'i summasi budjetga to'liq to'langandan keyin hisobga olinadi.

Soliq organlari tomonidan:

(a) Iqtisodiyot va moliya vazirligi bilan birgalikda uch oy muddatda elektron hisobvara-q-fakturalarni xavf darajasiga qarab real vaqt rejimida avtomatlashtirilgan tarzda tahlil qilish hamda yuqori xavf darajasiga ega elektron hisobvara-q-fakturalar bo'yicha qo'shilgan qiymat solig'i summasi budjetga to'liq to'langandan keyin hisobga olish tartibini joriy qilish;

(b) Savdo-sanoat palatasi bilan birgalikda elektron hisobvara-q-fakturalarning xavf darajasini baholash tizimi va uning ishlash tartibini tushuntirish bo'yicha media-reja ishlab chiqsin va ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda keng yoritilishini ta'minlash kerak bo'ladi.

Budjet tashkilotlari va soliqsiz tushumlar ma'murchiligini ta'minlash hududlararo soliq inspeksiyasining asosiy vazifalari etib quyidagilar:

(a) budjet tashkilotlariga soliq majburiyatlarini o'z vaqtida va to'g'ri bajarishlarida ko'maklashish;

(b) budjetga undiriladigan davlat boji, jarima va yig'implarning vakolatli organlar bilan hamkorlikda hisobini yuritish, taqsimlanishi va undirilishini tartibga solish;

(v) xalqaro tajriba asosida Iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda boshqa idoralar bilan o'zaro elektron axborot almashinuvini tashkil etish orqali inspeksiya faoliyatini bosqichma-bosqich raqamlashtirish lozim.

Yuqori daromadga ega bo'lgan jismoniy shaxslar bo'yicha hududlararo soliq inspeksiyasining asosiy vazifalari etib quyidagilar belgilash kerak:

(a) soliq majburiyatiga ega jismoniy shaxslar hisobini yuritish, ularga soliq majburiyatlarini o'z vaqtida, to'liq va to'g'ri bajarilishida ko'maklashish hamda soliq qonunchiligi bo'yicha tushuntirish ishlarini olib borish;

(b) soliq organlarida mavjud ma'lumotlar va tashqi manba ma'lumotlari asosida jismoniy shaxslarning daromadlari va xarajatlari to'g'risidagi ma'lumotlarni tahlil qilish hamda xavf darajasi bo'yicha segmentlash;

(v) soliq to'lovchi jismoniy shaxslar faoliyatida soliq to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya qilinishi yuzasidan soliq nazoratini tashkil etish;

(g) jismoniy shaxslarning daromad manbalarini (ijara, tadbirkorlik, xorijiy davlatlardan olingan daromadlar, qimmatbaho mol-mulklar va boshqalar) aniqlash hamda soliq bazasini shakllantirish uchun avtomatlashtirilgan ma'lumotlar bazasini yuritish;

(d) elektron xizmatlarni joriy etish orqali deklaratsiya taqdim etish va soliqlarni to'lash jarayonlarini soddalashtirish.

Bundan tashqari:

(a) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha imtiyozdan foydalanish uchun deklaratsiya taqdim etgan fuqarolarga qaytariladigan summalar G'aznachilikning Yagona shaxsiy g'azna hisobvarag'i orqali respublika budjetidan amalga oshiriladi;

(b) jismoniy shaxslar tomonidan ko'chmas mulklarni ijaraga berishdan olingan daromad bo'yicha to'langan soliq to'liq miqdorda mulk joylashgan tuman (shahar) mahalliy budjetlariga yo'lantiriladi.

Shunday tartib o'rnatish kerakki bunda kelasi yildan boshlab:

(a) soliq qarzini undirishning samaradorligini oshirish maqsadida soliq organlariga quyidagi vakolatlar beriladi:

soliq qarzini qarzdorning shaxsiy g'azna va maxsus hisobvaraqlaridan so'zsiz undirish;

Qishloq xo'jaligini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash jamg'armasi qishloq xo'jaligi korxonalarini maxsus hisobvaraqlari orqali moliyalashtirishda ularning joriy soliq to'lovlarini qoplashga yetarli mablag'lar yo'lantirishni;

tan olingan va umumiy summasi bir million so'mdan oshgan soliq qarzi bo'yicha undiruvni jismoniy shaxslarning ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarga qaratish hamda ularning mol-mulkiga taqiq qo'yish;

soliq qarzini soliq to'lovchining debitorlari hisobidan undirish;

sud qarori asosida soliq qarzi umumiy summasi bir million so'mdan oshgan qarzdor jismoniy shaxsning O'zbekiston Respublikasidan chiqib ketishini vaqtincha cheklash.

Soliqqa oid huquqbuzarliklar bilan ishlash samaradorligini oshirish maqsadida esa:

(a) kameral soliq tekshiruvini o'tkazishda soliq organlariga soliq to'lovchidan hujjatlarni talab qilib olish va uni chaqirtirish vakolati beriladi. Bunda kameral soliq tekshiruvi natijasi bo'yicha aniqlangan huquqbuzarliklar soliq to'lovchi tomonidan belgilangan muddatda bartaraf etilgan hamda soliqlar va yig'imlar, shu jumladan penyalar va moliyaviy sanksiyalar to'liq to'langanda yuridik shaxsning mansabdor shaxslari ma'muriy, jinoiy yoki qonunchilikda nazarda tutilgan boshqa javobgarlikdan ozod qilinishi lozim.

(b) yuridik shaxslar tomonidan jismoniy shaxslarga moliyaviy qarz yoki moliyaviy yordam ko'rsatish to'g'risidagi shartnomalar (bundan moliyaviy xizmatlar ko'rsatish uchun litsenziya yoki boshqa ruxsat etuvchi hujjatga ega bo'lgan moliyaviy tashkilotlar tomonidan, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari yoxud soliq organlarida majburiy ro'yxatga olinadi.

(v) korxonalar tomonidan o'zlarining ustav kapitali va undagi o'zgarishlar, shu jumladan, ustav kapitaliga kiritilgan tovarlar to'g'risidagi ma'lumotlarning (elektron hisobvaraqa-faktura, onlayn nazorat kassa texnikasi cheki, bojxona yuki deklaratsiyasi, notarius oldi-sotdi shartnomasi va boshqa hujjatlar) hisobi yuritiladi va mazkur turdagi operatsiyalar sodir etilgandan so'ng 15 kun muddatda shaxsiy kabinet orqali soliq organlari ma'lumotlari bazasida majburiy aks ettiriladi.

Soliq tizimida soliq organlari salohiyatidan to'liq foydalanishga, ishbilarmonlik faolligini oshirish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashga to'sqinlik qilayotgan quyidagi kamchilik va muammolar mavjud:

birinchidan, soliq to'lovchilarga ko'rsatilayotgan xizmatlarning zamon talabiga to'liq javob bermasligi, jumladan, soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishning yagona standarti ishlab chiqilmaganligi, ko'rsatilayotgan soliq xizmatlari va maslahatlari sifatini baholash va monitoring qilish tizimi yo'lga qo'yilmaganligi;

ikkinchidan, soliq organlarining soliq to'lovchilar tomonidan daromadlar hajmini yashirish, soliq to'lashdan bo'yin tovlash sxemalaridan foydalanishning keng tarqalgan amaliyotiga qarshi kurashish bo'yicha ishlari tarqoq va izchil olib borilmayotgani, shuningdek, soliq to'lovchilarga ta'sir ko'rsatadigan jamoatchilik axboroti va strategik yechimlardan ochiq foydalanilmaslik, soliq nazorati vositalarini faqat insofsiz soliq to'lovchilarga nisbatan qo'llanilmayotganligi, insofli soliq to'lovchilar toifasiga o'tish uchun rag'batlantirish tizimi, soliq organlari faoliyatida katta hajmdagi ma'lumotlarni boshqarish mexanizmlarining mavjud emasligi, soliq nazoratining izolyatsiyalangan mexanizmlari, soliq auditining faqat huquqni qo'llashga qaratilgan an'anaviy usullari ixtiyoriy rioya qilishga salbiy ta'sir ko'rsatayotganligi soliq intizomining pasayishiga, yashirin iqtisodiyot ko'lamining saqlanib qolishiga va insofli tadbirkorlar uchun biznes yuritish shartlarining yomonlashishiga olib kelishi;

uchinchidan, soliq ma'murchiligida innavatsion texnologiyalardan samarali foydalanilmasligi, samaradorlikni oshirish uchun raqamlashtirish harakatlarini maksimal darajada olib borilmasligi natijasida soliq to'lovchilar uchun o'z vaqtida va aniq xizmatlar taqdim etilmasligi;

to'rtinchidan, boshqaruv va inson resurslarini rivojlantirishning zamonaviy usullarini joriy etish, xodimlar uchun, ayniqsa, tuman va shaharlarning tarkibiy bo'g'inlarida munosib mehnat sharoitlarini yaratilmaganligi, kadrlar salohiyatini rivojlantirish siyosatini ishlab chiqilmaganligi.

Mijozlarga xizmat ko'rsatish va shaffoflik amalga oshishda esa quydagilarni inobatga olish lozim:

soliq to'lovchilar to'g'risida ma'lumot to'plash jarayonlarini minimallashtirish va soddalashtirish, hisobot shakllari hamda qonuniy talablarga rioya qilish bilan bog'liq tartiblarning samaradorligini oshirish, soliq to'lovchilarga yuklamalarni kamaytirish, xatolarni minimallashtirish;

yagona g'aznachilik hisobvarag'ini joriy qilish;

"Soliq to'lovchilarning hisobga olish yozuvini kengaytirish" loyihasini ishga tushirish;

soliq to'lovchining faoliyat yuritish jarayonlari holatini soddalashtirish;

soliq to'lovchilarga sifatli xizmatlar ko'rsatish va barcha turdagi murojaatlarga markazlashgan holda tezkor javob berishga ixtisoslashgan alohida tuzilma tashkil etish;

ochiq formatda soliq to'lovchilar bilan o'zaro hamkorlik bo'yicha uchrashuvlar o'tkazib borish;

soliq sohasida mavjud muammolar va takliflarni Soliq qo'mitasi huzuridagi Jamoatchilik kengashi a'zolari bilan tahlil qilish orqali soliq ma'murchiligi jarayonlarini qayta ko'rib chiqish va yengillashtirish choralari ko'rish;

Qo'shilgan qiymat solig'ini qaytarish jarayonini optimallashtirish va avtomatlashtirish hamda ortiqcha manfiy qoldiqni kamaytirish;

jamoatchilikning fikr-mulohazalariga asoslangan "Ishonchli kuzatuv"

va "Jamoatchilik ishonchini o'rganish" tizimlarini joriy etish;

soliq tekshiruvlari davomida aniqlangan keng tarqalgan muammolar va xatolar bo'yicha "Vaziyatli soliq qo'llanmasi"ni yaratish;

soliq to'lovchilarga aniq soliq masalalari bo'yicha xususiy sud qarorlarini chiqarishga erishish imkonini beruvchi "Xususiy boshqaruv" tuzilmasini tashkil etish;

murakkab soliq masalalari va talqinlarini oydinlashtiradigan davlat qarorlarini qabul qilish tizimini yaratishga qaratilgan "Jamoatchilik boshqaruvi" tizimini ishlab chiqish;

soliq to'lovchilarga taalluqli asosiy ommaviy ma'lumotlarni aniqlash va ularni muntazam ravishda oshkor qilish mexanizmini yaratish, soliq ma'muriyatchiligining shaffofligini oshirish va hisobdorlikni ta'minlash.

Jarayonlarning muvofiqligi va soddalashtirish uchun:

Ushbu yo'nalishda quyidagi chora-tadbirlar amalga oshiriladi:

soliq ma'murchiligini yaxshilash rejalarini (CIP) ishlab chiqish;

tekshiruvlar, ma'lumotlarni tahlil qilish va mahalliy tashkilotlar bilan hamkorlik qilish orqali ro'yxatdan o'tmagan korxonalarni tizimli ravishda aniqlash va ularni ro'yxatga olinishini tashkil etish;

avtomatlashtirilgan xavflarni tahlil qilish modullarni takomillashtirish, soliq to'lovchilarning hatti-harakatlarini bashorat qilish va soliq ma'murchiligi xavflarini boshqarish (CRM) jarayonini yaxshilash;

soliq to'lovchilarning hatti-harakatlarini bashorat qilish va soliq ma'murchiligidagi xavflarni aniqlashda avtomatlashtirilgan xavflarni tahlil qilish modulini baholash;

soliq auditi dasturlarini, shuningdek, auditni tanlash va hisobotning to'g'riligini ta'minlash modullarini takomillashtirish;

milliy audit rejasi va tartibini takomillashtirish;

audit o'tkazish davomida soliq majburiyatlarini hisoblashning bozor narxlar va bilvosita usullaridan foydalanishning kompleks metodologiyasini ishlab chiqish;

audit sifatini nazorat qilishni yaxshilash, audit dasturini baholash;

xavflarni aniqlash tizimini to'ldirish hamda audit jarayonini adolatlilik va oldindan kelishishlarni bartaraf etish maqsadida tasodifiy auditni tanlash dasturini joriy etish;

soliq nazorati jarayonlarini takomillashtirish va modernizatsiya qilish;

integratsiyalashgan soliq nazorati tizimini joriy etish;

yirik soliq to'lovchilar inspeksiyasi faoliyati samaradorligini oshirish;

soliq hisobotlarini taqdim etmaganlar bo'yicha amalga oshiriladigan ishlar tashabbusini amalga oshirish;

soliq reestri ma'lumotlari yaxlitligini ta'minlash (ma'lumotlarni boshqarish);

ro'yxatga olish ma'lumotlar bazasidagi ma'lumotlarning to'g'riligiga nisbatan ichki boshqaruv (yoki ichki audit) baholashni amalga oshirish;

to'lovlarni o'z vaqtida to'lanish imkoniyatlarini oshirish va qarzdorlikni boshqarish;

ilg'or analitik imkoniyatlarni kuchaytirish;

soliqdan qochish usullarini har tomonlama baholashni amalga oshirish uchun rejalashtirishni yuqori bosqichdan boshlab, kichik va aniqroq maqsadlarga yo'naltirish (RA-Gap (top down) dasturini amalga oshirish.

Texnologiya va innovatsiyalar amalga oshirishda esa quydagilarga e'tibor berish kerak:

raqamli hujjatlarni birlashtirish;

integratsiya va innovatsiyalarni davom ettirish;

mikroservislar arxitekturasini kengaytirish;

malakali ekspertlar va olimlar bilan hamkorlikda raqamli soliq ma'murchiligini va soliq organlarining raqamli transformatsiya qilish konsepsiyasini ishlab chiqish;

bank ma'lumotlarini soliq tizimlari bilan birlashtirish orqali soliq to'lovchilarning operatsiyalarini yig'ish va qayta ishlashni soddalashtirish (bank integratsiyasi);

ichki faoliyat jarayonlarini raqamlashtirish va avtomatlashtirishga e'tibor qaratish, mashinani o'rganish va ilg'or tahlillardan foydalangan holda xavflarni baholash va audit uchun holatlarni tanlash qobiliyatini yaxshilash;

asosiy ishlash ko'rsatkichlarini (KPI) boshqarish tizimini ishlab chiqish, bunda, asosiy samaradorlik ko'rsatkichlarini boshqarish tizimini takomillashtirish va biznes -tahlil tizimini joriy etish;

o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish hisoboti, ilg'or tahlil va katta ma'lumotlar yechimlarini kiritish;

katta ma'lumotlar bilan ishlash (Big data) infratuzilmasini modernizatsiya qilish; soliqliq ma'muriyati uchun sun'iy intellekt integratsiyasini amalga oshirish.

O'zbekiston Respublikasi soliqliq ma'muriyatchiligi va soliqliq organlarini rivojlantirishda quyidagi ko'rsatkichlarga erishish mumkin bo'ladi:

birinchidan, soliqliq to'lovchilarning ehtiyojlari uchun xizmat ko'rsatish kanallarini modernizatsiya qilish va kengaytirish, soliqliq to'lovchilarning huquq va majburiyatlari bo'yicha xabardor qilish, o'qitish jarayonlarini yaxshilash, hisobotlar taqdim qilish, tuzatish kiritish va to'lash jarayonlarini soddalashtirish orqali soliqliq to'lovchilarning soliqliq majburiyatlarini ixtiyoriy ravishda bajarilishi ko'rsatkichini 97 foizgacha oshirish;

ikkinchidan, soliqliq qarzini samarali boshqarish orqali, hisobot yilida to'plangan soliqliq tushumlardagi soliqliq qarzining nisbati bosqichma-bosqich 3,8 foizgacha pasaytirish;

uchinchidan, jami soliqliq to'lovchilarning umumiy sonidagi faol soliqliq to'lovchi – yuridik shaxslar ulushini 80 foizga yetkazish;

to'rtinchidan, soliqliq deklaratsiyasini o'z vaqtida taqdim etayotgan faol soliqliq to'lovchi – jismoniy shaxslar ulushini 99,5 foizga yetkazish;

beshinchidan, "QR" kod va "NFC" orqali qabul qilingan to'lovlarning savdo va xizmat ko'rsatish sohalarida umumiy aylanmadagi hissasini oshirib borish;

oltinchidan, xavflarni (risklarni) boshqarish tizimi soliqliq hisobotini va soliqliq to'lovchining samaradorligini baholashga, yuqori xavf zonalarini aniqlashga va soliqliq qonunchiligini buzish holatlarini aniqlash imkoniyatlarini oshirish;

yettinchidan, soliqliq to'lovchilar bilan yaqin hamkorlikni ta'minlash soliqliq organlari va soliqliq to'lovchilar o'rtasida ishonchli munosabatlarni o'rnatish;

sakkizinchidan, soliqliq to'lovchilar bilan muhim aloqada bo'lgan joylarda kadrlar bilan ta'minlanganlik darajasini tegishli darajada ushlab turish soliqliq to'lovchilarga sifatli xizmat ko'rsatishni rag'batlantirish;

to'qqizinchidan, biznes-jarayonlarni reinjining qilish, xavflarni (risklarni) boshqarishning avtomatlashtirilgan tizimini joriy etish, soliqliq organlari tomonidan hisobotlarning shakllantirilishini ko'lamini kengaytirish orqali soliqliq to'lovchilarning soliqlarni to'lash uchun sarflagan vaqtini qisqartirish.

Elektron soliqliq xizmatlari qamrab olish ulushi hamda soliqliq hisobotlarini elektron shaklda taqdim etish darajasi 100 foizga yetadi, bu O'zbekistonning xalqaro reytinglardagi o'rnini, shuningdek, ishbilarmonlik faolligi indeksi ko'rsatkichlari yaxshilanishiga olib keladi.

Xulosa va takliflar.

Kelajakda soliqliq sohasidagi huquqiy hujjatlar sonining ko'payishi dinamikasini saqlab qolish soliqliq tizimining barqarorligini ta'minlashda ma'lum to'liqlik bo'lib xizmat qilishi mumkin. Shunday qilib, hozirgi kunga qadar soliqliq sohasida qabul qilingan ko'plab NHH (normativ huquqiy hujjatlar) soliqliq sohalarini sezilarli darajada rivojlantirishga imkon berdi va shu bilan uning samaradorligini oshirish uchun asos bo'ldi. Boshqa tomondan, qonun hujjatlari sonining sezilarli darajada o'sishi munosabati bilan soliqliq sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlarni to'liqlik inventarizatsiya qilish asosida birlashtirish amaliyotini joriy etishning ob'ektiv zarurati paydo bo'ldi.

Bizning fikrimizcha, nafaqat barcha mamlakatlarda, jumladan, respublikamiz soliqliq tizimida davlatning soliqliq siyosatining ishlab chiqilishi va uni amalga oshirish jarayonlarini baholash uning keyingi bosqichlarini to'g'ri belgilab olishga imkon berish bilan birgalikda, umumiy tarzda milliy iqtisodiyot darajasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy siyosatning samarasini baholashga ham xizmat qiladi. Bu esa davlatning soliqliq siyosatining strategik maqsadlarga erishayotganligi yoki erishmayotganligi baholashni muntazam ravishda ilmiy jihatdan tahlil etgan holda baholab borishni taqozo etadi. Bu jarayonda esa yuqorida biz

tomonimizdan ayrim tavsiya etilayotgan ko'rsatkich va mezonlarni qo'llash uslubiyotidan foydalanish o'zining ilmiy ahamiyatiga egadir. Yuqorida keltirib o'tilgan taklif O'zbekistonda soliq ma'murchiligini yanada takomillashtirish va raqamlashtirish amaliyotga joriy qilinishi soliq ma'murchiligini rivojlantirishga olib keladi deb hisoblaymiz.

Adabiyotlar/ Лумература /Reference:

Аронов А.В., Кашин В.А. (2007) *Налоги и налогообложение: учеб. пособие.* –М.: Магистр, - С. 99-100.

Даркина Ю.А. (2019) *Особенности налогового администрирования крупнейших налогоплательщиков.* Interactive science. 3 (37).

Дементева Н.М. (1689) *налоговая политика государства.* https://nsuem.ru/science/publications/science_notes/issue.php?ELEMENT_ID.

Жўраев А., Сафаров Ғ. (2005) *Солиқ назарияси. Ўқув қўлланма.* –Т.: "Iqtisod-moliya", 48-бет

Карп М.В. (2001) *Налоговый менеджмент: Учебник для вузов.* – М.: Юнити-дана, – 39 с.

Майбуров И.А. (2007) *Налоги и налогообложение: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальностям; под ред. И.А.Майбунова.* –М.: Юнити-Дана, – 655 с.

Нормурзаев У.Х. (2022) *Солиқ имтиёзларининг самарадорлиги: назария, методология ва амалиёт. 08.00. 07 – Молия, пул муомаласи ва кредит. Иқтисодиёт фанлари бўйича фан доктори (DSc) диссертацияси автореферати.* –Тошкент.

Ситникова Ольга Владимировна (2012) *Совершенствование налогообложения крупнейших консолидированных налогоплательщиков. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидат экономических наук.* Москва.